

Staat van Ede 2019

**Feiten en cijfers
over de gemeente Ede**

Kenniscentrum Strategie en Regie - augustus 2020

Inhoud

Inleiding	3
1. Bevolking	8
1.1 Demografische ontwikkeling	8
1.2 Verscheidenheid gemeenschappen	10
2. Fysieke leefomgeving	12
2.1 Wonen en wijken	12
2.2 Mobiliteit en bereikbaarheid	14
3. Economie en inkomen	15
3.1 Werk en inkomen	15
3.2 Toerisme en recreatie	16
4. Sociale leefomgeving	17
4.1 Sport en bewegen	17
4.2 Cultuur	17
4.3 Onderwijs	18
4.4 Zorg en omzien naar elkaar	19
4.5 Veiligheid	20
5. Klaar voor de toekomst	22
5.1 Food, WFC en landbouw	22
5.2 Duurzaamheid en natuur	24

Inleiding

Gemeente Ede is niet in één cijfer te vangen. Zelfs niet in een paar cijfers. Maar statistieken kunnen ons wel veel laten zien. In deze eerste Staat van Ede zijn cijfers gebundeld op twaalf deelonderwerpen. Er is per onderwerp een selectie gemaakt van de meest veelzeggende cijfers. Ieder hoofdstuk begint met de ambities uit het bestuursakkoord. Daarna worden de ontwikkelingen in figuren en grafieken verder uitgediept.

Hoe oud zijn de inwoners van Ede? Hoe staat Ede er economisch voor? Hoeveel banen zijn er, en zijn dat er meer of minder geworden? Wat kost een huis gemiddeld? Hoe beoordelen inwoners het voorzieningenniveau? Al deze vragen en meer worden beantwoord in deze Staat van Ede. Waar mogelijk en relevant zijn de cijfers vergeleken met het landelijk gemiddelde. Ook wordt steeds de ontwikkeling in de afgelopen jaren in beeld gebracht. Dat maakt dit document een statistisch naslagwerk om gemeente Ede (nog) beter te leren kennen. Deze Staat van Ede kan ook worden benut om onze uitspraken en ideeën te staven met onderbouwing. Het vormt een basis voor de herijking van Ede Visie 2025 naar Visie 2040 en de Omgevingsvisie.

Resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst. Dat maken de gevolgen van de verspreiding van het coronavirus duidelijk. Door de wereldwijde coronapandemie in 2020 zullen er naar verwachting grote verschuivingen optreden. We zien een trendbreuk voor een aantal cijfers, waardoor de informatie over 2019 die we in deze 'Staat' presenteren, extra belangrijk wordt. Voortbouwend op de Staat van Ede is daarom de Edese Impactmonitor COVID-19 opgesteld. Hierin wordt met actuele cijfers inzichtelijk gemaakt wat de sociaal-maatschappelijke impact is van de verspreiding van het coronavirus. De eerste editie verschijnt in september 2020.

Het voornemen is de Staat van Ede jaarlijks te actualiseren. De publicatie is te downloaden via het online dataplatform Ede in Cijfers (<https://ede.incijfers.nl>).

De opbouw van de Staat van Ede is als volgt. Als eerste geven we een samenvatting van de belangrijkste ontwikkelingen. Dan volgt een schets van de ontwikkeling van de Edese bevolking. Daarna volgen wij de hoofdlijnen van het Bestuursakkoord 2018-2022:

Prettig wonen en leven in Ede

- Fysieke leefomgeving
- Economie en inkomen
- Sociale leefomgeving

Klaar voor de toekomst

- Food, landbouw en World Food Center
- Duurzaamheid en natuur

Belangrijkste ontwikkelingen in 2019

Bevolking

Demografische ontwikkeling

Ede groeit sterk en heeft een relatief jonge bevolking. In 2019 kwamen er in de gemeente ruim 1.450 inwoners bij, de grootste jaarlijkse groei sinds het begin van dit millennium. Begin 2020 telde Ede 117.170 inwoners. Ede herbergt relatief veel gezinnen en weinig eenpersoonshuishoudens. Ondanks de relatief jonge bevolking heeft ook Ede te maken met vergrijzing.

Binnenlandse verhuizingen tussen Ede en andere gemeenten vinden vooral plaats met omliggende gemeenten en dan vooral Wageningen, Veenendaal en Barneveld. De afgelopen twee jaar zijn ook veel mensen uit de Randstad naar Ede verhuisd, vooral vanuit Utrecht en Amsterdam en uit de middelgrote steden Amersfoort, Zeist en Nieuwegein. De bevolkingsgroei manifesteert zich vooral op Enka, in de Veluwe Poort en Kernhem. Vertrekkers uit Ede verhuizen relatief vaak naar Apeldoorn en Nijmegen.

16 procent van de Edese inwoners heeft een migratieachtergrond. Landelijk heeft ruim 24 procent van de bevolking een migratieachtergrond.

Van de Edenaren met een migratieachtergrond komt ruim de helft uit vijf herkomstlanden: Indonesië, Marokko, Turkije, Duitsland of Polen.

Verscheidenheid gemeenschappen

De gemeente Ede kent een rijke verscheidenheid aan gemeenschappen; wijken en dorpen met een eigen karakter, gemeenschappen met verschillende culturele en religieuze achtergronden, stad en platteland.

Twee derde van de Edenaren voelt zich betrokken bij een religie of levensovertuiging (landelijk ruim de helft). De aanhang van de confessionele partijen in Ede ligt al decennialang op 45 tot 50 procent.

Deze verscheidenheid komt ook tot uiting in verschillen in de mate en wijze van betrokkenheid van groepen inwoners bij de samenleving. De grote verscheidenheid in de gemeente Ede zorgt voor kleur en dynamiek, maar soms ook voor wrijving of afzijdigheid van groepen binnen de Edese samenleving. Dat onderstreept de grote waarde van de talrijke initiatieven in de wijken en dorpen door inwoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers en de gemeente om elkaar te ontmoeten en in verbinding te blijven.

Fysieke leefomgeving

Wonen en wijken

Ede bouwt veel nieuwe woningen voor de groeiende bevolking. In 2018 en 2019 was de bouwproductie vol op stoom en groeide de woningvoorraad met 1.900 woningen. Het merendeel van de nieuwbouw bevindt zich binnen de projecten Kazerneterreinen, Kernhem en Enka, maar ook in alle dorpen zijn woningen toegevoegd aan de woningvoorraad.

De meeste Edenaren zijn tevreden over de voorzieningen in de buurt. De waardering voor de leefbaarheid in de buurt is hoog met een rapportcijfer 7,6. De ervaren leefbaarheid is in vrijwel alle wijken en dorpen gestegen sinds 2009. De sociale samenhang is op een stabiel hoog niveau en de inzet voor de buurt neemt toe. In de dorpen is de sociale cohesie van oudsher groter dan in de wijken van Ede-stad. Vooral in Otterlo, Wekerom, Harskamp en Ederveen/De Klomp is de sociale samenhang groot.

Hoogbouw-Zuid en delen van Veldhuizen blijven kwetsbare buurten met de laagste leefbaarheidsscores in Ede; een rapportcijfer 6,8 in de Hoogbouw-Zuid en een 7,2 in Veldhuizen A. Sinds 2009 is in Veldhuizen A, Veldhuizen B en de Uitvindersbuurt de waardering voor de leefbaarheid wel het meest gestegen. In de Hoogbouw-Zuid zien we recent weer een afname in de leefbaarheidsscores.

Mobiliteit en bereikbaarheid

De meeste Edenaren zijn tevreden over de bereikbaarheid van hun buurt met de auto, fiets en het openbaar vervoer. Het fietsgebruik neemt licht toe. Twee derde van de inwoners is tevreden over het parkeren in de buurt. Het centrum van Ede is goed bereikbaar en heeft de goedkoopste parkeertarieven van alle G40-gemeenten.

Het aantal reizigers dat in- en uitstapt op Station Ede-Wageningen stijgt, naar ruim 18.000 reizigers op een gemiddelde werkdag, vergelijkbaar met stations als Apeldoorn, Deventer, Groningen en Hoofddorp. Het aantal elektrische personenauto's groeit licht.

Economie en inkomen

Werk en inkomen

Ede heeft zich tot en met 2019 economisch sterk ontwikkeld. De banengroei van voorgaande jaren heeft zich in versterkte mate doorgezet in 2019. Groeisectoren waren de zakelijke dienstverlening, de bouw en de handel. Tot en met 2019 was de werkloosheid laag en leefden relatief weinig inwoners van een bijstandsuitkering.

In de periode 2017-2019 nam de oppervlakte uitgegeven bedrijventerreinen toe. De waardering van inwoners voor Ede-Centrum stijgt weer, na een jarenlange daling. Leegstand blijft echter een probleem.

Toerisme en recreatie

Tot en met 2019 telde Ede jaarlijks circa 1,2 miljoen toeristische overnachtingen. De werkgelegenheid in de toeristische sector is toegenomen in de periode 2010-2019.

Sociale leefomgeving

Sport en bewegen

Edenaren zijn in de afgelopen tien jaar meer gaan bewegen. Het aandeel sportende Edenaren is al jarenlang vrijwel constant; 58 procent doet aan sport.

Cultuur

Over het culturele aanbod is 70 procent van de Edese inwoners tevreden.

Steeds meer Edese scholen nemen deel aan het programma Cultuureducatie met Kwaliteit.

Onderwijs

Ede telt 17.000 leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs en 14.000 mbo/hbo-studenten. Het aantal hoogopgeleiden onder de Edese bevolking neemt toe.

Zorg en omzien naar elkaar

Met de meeste inwoners gaat het goed. Inwoners beoordelen hun leven gemiddeld met een 7,8. Van de G50 heeft Ede het hoogste aandeel gelukkige inwoners.

Kwetsbare inwoners krijgen ondersteuning. Een vijfde van de Edenaren geeft wekelijks mantelzorg; een derde van hen voelt zich (enigszins) belast door de zorg. Het aantal Edenaren dat Wmo-ondersteuning en jeugdhulp vraagt, groeit al jaren, net als landelijk.

Bijna de helft van de Edese inwoners is actief als vrijwilliger, meer dan in 2009. Het percentage inwoners dat zegt onvoldoende contact te hebben met buurtgenoten fluctueert, maar is sinds 2015 geleidelijk gedaald. Het aandeel inwoners dat zich soms/vaak eenzaam voelt, ligt al jarenlang op ongeveer 15 procent.

Veiligheid

Ede behoort al jarenlang tot de veiligste G40-gemeenten. Veel vormen van criminaliteit nemen af, maar in 2019 steeg het aantal vernielingen. Recentelijk neemt de overlast van jeugd toe. Te hard rijden blijft al jarenlang een hardnekkige bron van overlast. Het aantal verkeersongevallen neemt, na een daling tussen 2016 en 2018, in 2019 weer toe.

Klaar voor de toekomst

Food, WFC en landbouw

Ede weet zich omringd door andere vitale gemeenten in de FoodValley. Het aantal Agrifoodbanen nam de afgelopen jaren toe in Ede en meer nog in de gehele FoodValley. Het World Food Center is in ontwikkeling.

Het agrarisch oppervlak neemt langzaam af. Jaarlijks is sprake van functiewisselingen van agrarische naar niet-agrarische functies, waaronder wonen, verkeer en

recreatie. Het aandeel biologische landbouwbedrijven neemt in Ede sterker toe dan landelijk. Tegelijkertijd is sprake van intensivering van de landbouw; het aantal landbouwbedrijven is sinds 2000 bijna gehalveerd, terwijl het aantal dieren per bedrijf toeneemt.

Duurzaamheid en natuur

Het energiegebruik in Nederland en in Ede neemt de laatste jaren licht af. Het aandeel hernieuwbare energie neemt gestaag toe. Het 'opgesteld vermogen' van zonnepanelen groeit al jaren met 50 procent per jaar. De twee windturbines langs de A30 leveren stroom voor 4.000 huishoudens. Verder zijn bijna 6.000 woningen in de gemeente Ede aangesloten op het warmtenet (12 procent van alle woningen). In bewonersonderzoek geven vrijwel alle Edese inwoners aan dat zij iets doen aan duurzaamheid.

In 2019 zijn de eerste projecten binnen het Programma Biodiversiteit gestart, waaronder groene schoolpleinen, Tiny Forests, natuurinclusief bouwen en deelname aan het Topsectorproject 'Succesvol implementeren groene stadsontwikkeling'. Bij herstel en bescherming van biodiversiteit richt Ede zich op soorten van de Rode Lijst *(overzicht van soorten die uit Nederland zijn verdwenen of dreigen te verdwijnen)*.

Edese Aanpak Stikstofproblematiek

Sinds mei 2019 veroorzaakt de stikstofproblematiek onzekerheid bij inwoners en bedrijven. Dit raakt vele beleidsvelden: van landbouw, tot natuur en prettig wonen en leven in Ede. Uit cijfers van het RIVM blijkt dat de uitstoot van stikstofoxiden per inwoner in Ede lager is dan landelijk en dat de uitstoot van ammoniak per inwoner in Ede hoger is dan landelijk.

Met de Edese Aanpak Stikstofproblematiek richt Ede zich op het herstellen, behouden en versterken van de biodiversiteit en op het zoveel mogelijk continueren van bouwprojecten.

De Regio Deal FoodValley ('Spoor 1') zet in op de versnelling van de transitie van de huidige landbouw naar een toekomstbestendige, duurzame, circulaire landbouw. Het doel van dit spoor is de realisatie van nieuwe haalbare en betaalbare maatregelen ten behoeve van emissiereductie. Maatregelen waarbij gezondheid van mens en dier, dierenwelzijn en gezonde voedselproductie geborgd zijn, breed zijn ontwikkeld en in de regio en daarbuiten worden toegepast.

1. Bevolking

Ede is een groeiende, groene gemeente van ontmoeten en verbinden. Veelzijdigheid is wat de gemeente Ede typeert: er is ruimte voor jong en oud, diverse nationaliteiten en overtuigingen, innovatie naast traditie, stad en platteland.

1.1 Demografische ontwikkeling

Ede groeit sterk en blijft doorgroeien

Ede groeit sterk. In 2019 kwamen er in de gemeente ruim 1.450 inwoners bij, de grootste jaarlijkse groei sinds het begin van dit millennium. Begin 2020 telt Ede 117.170 inwoners. In Ede wonen relatief veel huishoudens met kinderen en naar verhouding weinig eenpersoonshuishoudens.

Over de afgelopen tien jaar bedroeg de jaarlijkse groei gemiddeld bijna 1.000 inwoners. De bevolking groeide zowel door natuurlijke groei (meer geboorten dan sterfgevallen) als door een positief migratiesaldo (meer mensen die naar Ede verhuisden dan er uit Ede vertrokken).

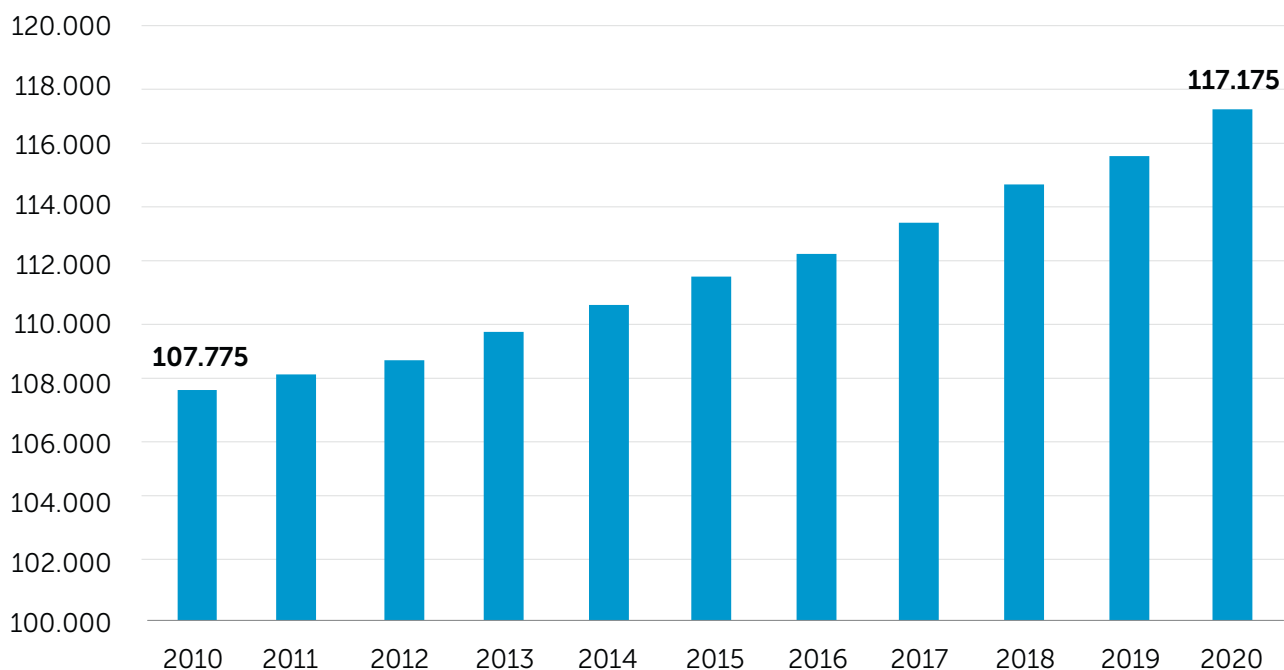
De grafiek "Binnenlands migratiesaldo naar leeftijdsklasse" op pagina 9 laat de ontwikkeling van het binnenlands migratiesaldo zien in de periode 1996-2018. Eind jaren

'90 en van 2006 tot 2011 kende Ede enkele jaren waarin meer mensen uit Ede verhuisden dan er zich vestigden. Sinds 2012 verhuizen jaarlijks veel meer mensen naar Ede dan er uit Ede vertrekken. Daarbij is te zien dat vooral gezinnen zich vestigen in Ede (lichtblauwe en donkerblauwe balkjes in de grafiek), terwijl 15 tot 25-jarigen (rode balkjes in de grafiek) relatief veel verhuizen vanuit Ede.

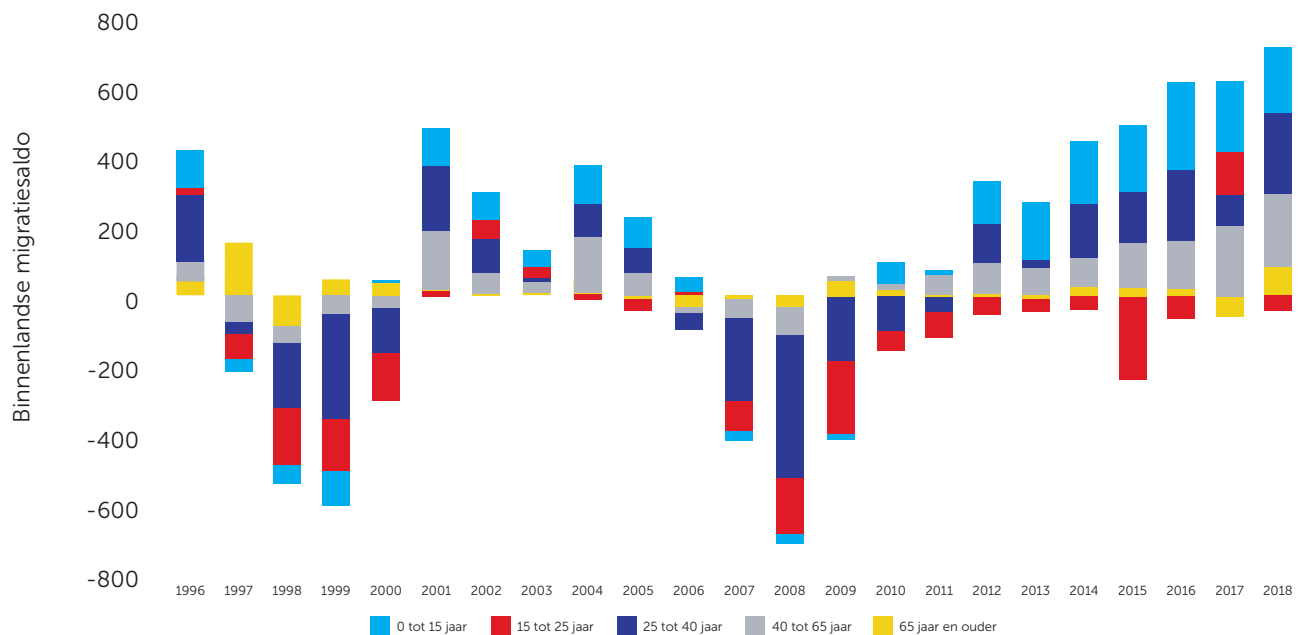
Vestigers in Ede komen uit de regio en (middel)grote steden Randstad

In de afgelopen jaren vinden de meeste verhuizingen naar en vanuit Ede plaats met omliggende gemeenten en dan vooral met Wageningen, Veenendaal en Barneveld. In 2018 en 2019 verhuisden iets meer mensen vanuit Ede naar Wageningen, Barneveld en Veenendaal dan omgekeerd.

**Aantal inwoners per 1 januari,
gemeente Ede 2010 - 2020**

Binnenlands migratiesaldo naar leeftijdsklasse, gemeente Ede 1996 - 2018

De afgelopen twee jaar zijn ook veel mensen uit de Randstad naar Ede verhuisd, vooral vanuit Utrecht en Amsterdam en daarnaast uit de middelgrote steden Amersfoort, Zeist en Nieuwegein.

Vertrekkers uit Ede verhuizen relatief vaak naar Apeldoorn en Nijmegen.

In Ede-stad concentreert de groei zich in de wijken Ede-Zuid, met de compleet nieuwe woonbuurt Enka, Veluwe Poort en Kernhem. Ook in de meeste dorpen neemt de bevolking toe, vooral in Wekerom, Lunteren en Ederveen.

Ook relatief jonge Edese bevolking vergrijst

Vergeleken met Nederland heeft Ede een relatief jonge bevolking. Toch neemt ook in Ede het aandeel ouderen toe. In de afgelopen tien jaar groeide het aandeel 65-plussers in de Edese bevolking van 15 procent in 2010 naar 18,5 procent begin 2020. Landelijk verloopt de vergrijzing een fractie sneller; met een toename van het aandeel 65-plussers van 15,3 procent in 2010 naar 19,5 procent begin 2020.

Wijken en dorpen met naar verhouding de meeste 65-plussers zijn Ede-Oost (29 procent), Bennekom (2 procent), Ede-West (22 procent) en Otterlo (21 procent).

Vergeleken met landelijk weinig Edenaren met een migratieachtergrond

Van alle inwoners van de gemeente Ede heeft 16 procent een migratieachtergrond. Landelijk is dat ruim 24 procent. Vergeleken met Nederland telt Ede relatief veel inwoners

met een westerse migratieachtergrond (7,2 procent van de Edese bevolking); 8,8 procent heeft een *niet-westerse* migratieachtergrond.

In de gemeente Ede wonen inwoners uit bijna 140 verschillende herkomstlanden. Ruim de helft van de Edenaren met een migratieachtergrond heeft echter één van de volgende vijf landen als herkomstland: Indonesië (2,6 procent), Marokko (2,2 procent), Turkije (1,9 procent), Duitsland (1,2 procent) of Polen (0,6 procent). Landelijk staat Turkije bovenaan als herkomstland, gevolgd door Marokko, Suriname, Indonesië en Duitsland.

De groep inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond is gemiddeld iets jonger dan de groep met een Nederlandse achtergrond of een westerse migratieachtergrond. Van de Edese jongeren tot 25 jaar heeft bijna 17 procent een migratieachtergrond (landelijk 27 procent); 12 procent niet-westers en bijna 5 procent westers.

In de afgelopen twintig jaar is het aandeel inwoners met een migratieachtergrond in de gemeente Ede toegenomen van 13,3 procent in 2000 tot 16 procent in 2020. Ruim twee derde van de groei van deze groep komt voor rekening van vluchtelingen / statushouders uit landen als Syrië, voormalig Joegoslavië, Somalië, Irak, Afghanistan en Iran.

1.2 Verscheidenheid gemeenschappen

De gemeente Ede kent een rijke verscheidenheid aan gemeenschappen; wijken en dorpen met een eigen karakter, dorpskernen en hun uitgestrekte buitengebieden, gemeenschappen met verschillende culturele achtergronden en een verscheidenheid aan geloofsgemeenschappen. De verscheidenheid komt onder andere tot uiting in verschillen in betrokkenheid van groepen inwoners bij hun eigen leefomgeving, hun participatiegedrag, communicatievoorkeuren en het vertrouwen in instituties, zoals ook de (lokale) overheid.

Twee derde Edenaren voelt zich betrokken bij religie of levensovertuiging

In enquêteonderzoek uit 2013 gaf circa twee derde van de inwoners aan zich betrokken te voelen bij een religie of levensovertuiging. Landelijk was dat ruim de helft van de bevolking (in 2012). In de dorpen - met uitzondering van Bennekom - ligt dat aandeel op 80 tot 90 procent. Verreweg de meeste Edese inwoners die zich bij een religie betrokken voelen, voelen zich betrokken bij één van de Protestantse gezindten. Kleine groepen voelen zich betrokken bij het Rooms-Katholicisme, de Islam of andere religie of levensovertuiging.

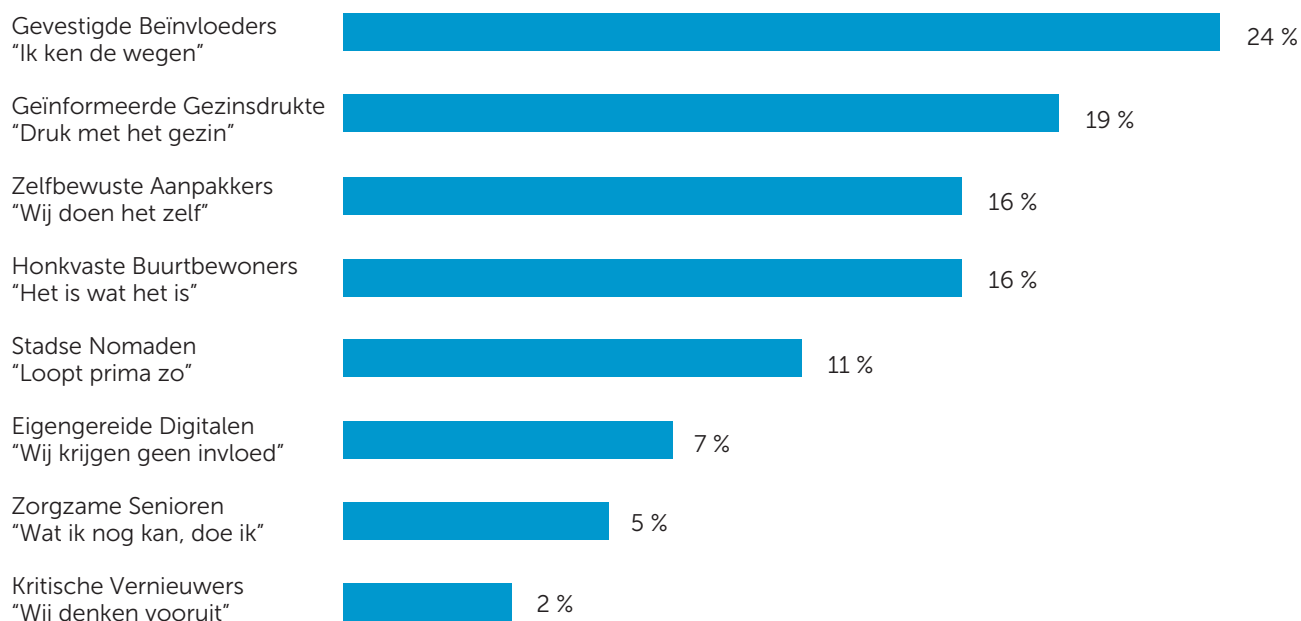
Aanhang confessionele partijen in Ede al decennialang 45-50 procent

Een analyse van de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen in de afgelopen decennia laat zien dat de confessionele politieke partijen in de gemeente Ede steevast 45 tot 50 procent van het aantal uitgebrachte stemmen krijgen. Hoewel een exacte vergelijking niet mogelijk is, vanwege de komst en het verdwijnen van politieke partijen en fusies, is een goede indicatie te geven van het aandeel stemmers op confessionele en niet-confessionele partijen. Zo kregen de confessionele partijen in 1990 bijna 44 procent van de stemmen, in 2006 ruim 49 procent en in 2018 kregen SGP, CU, CDA en GBP samen 45,5 procent van de stemmen.

Onderscheid in mate en vorm van betrokkenheid bij de samenleving

Eén van de vele mogelijke manieren om gemeenschappen te beschrijven is een indeling van inwoners in zogenaamde "Betrokkenheidsprofielen", waarbij acht groepen inwoners worden onderscheiden.

Verdeling "Betrokkenheidsprofielen" gemeente Ede (inclusief korte typering betrokkenheid)

Deze methode is ontwikkeld door het bureau Citisens op basis van jarenlang onderzoek. Deze profielen zijn opgebouwd op basis van een groot aantal indicatoren, bevolkings- en buurtkenmerken. De indeling vormt een vereenvoudiging van de werkelijkheid, is ook geen doel op zich, maar een hulpmiddel bij de karakterisering van gemeenschappen en het verkrijgen van inzicht in de verschillen tussen gemeenschappen. In de grafiek staan de verschillende profielen weergegeven, inclusief korte typering van hun betrokkenheid bij de samenleving en hun aandeel in de Edese bevolking.

In vergelijking met Nederland zijn in de gemeente Ede de groepen Kritische Vernieuwers en Eigengereide Digitalen relatief klein. De groepen Geïnformeerde Gezinsdrukte en Gevestigde Beïnvloeders zijn in Ede juist iets groter dan gemiddeld in Nederland.

Zelfbewuste dorpen

De verdeling van deze profielen binnen de gemeente Ede laat zien dat in de dorpen (uitgezonderd Bennekom) en het buitengebied van Ede circa 80 procent van de bewoners binnen de profielen Zelfbewuste Aanpakkers en Gevestigde Beïnvloeders valt. Zelfbewuste Aanpakkers zijn relatief vaak ondernemers, hebben een gemiddeld opleidingsniveau en tonen een zeer grote betrokkenheid bij de eigen directe leefomgeving. Gevestigde Beïnvloeders hebben gemiddeld wat hogere inkomens en zijn bovengemiddeld politiek betrokken. In Harskamp, Wekerom en Ederveen/De Klomp zijn de Zelfbewuste Aanpakkers verreweg de grootste groep en in Lunteren, Otterlo en het buitengebied van Ede zijn beide groepen ongeveer even groot. In Bennekom valt vooral het grote aandeel Gevestigde Beïnvloeders op.

Gemêleerde wijken Ede-stad

In Rietkampen en Kernhem is de groep Geïnformeerde Gezinsdrukte sterk vertegenwoordigd, vanwege het grote aantal gezinnen met (jonge) kinderen. In Maandereng en Veldhuizen is het aandeel Honkvaste Buurtbewoners relatief groot; gemiddeld wat lagere inkomens, sterk verbonden met de eigen buurt. In Veldhuizen A is daarnaast de groep Eigengereide Digitalen relatief sterk vertegenwoordigd; inwoners tot 40 jaar, wat lagere inkomens, vooral betrokken bij het eigen netwerk. Ede-Centrum en Ede-Zuid herbergen naar verhouding veel Stadse Nomaden; inwoners tot 40 jaar, hoger opgeleid en sterker verbonden met vrienden dan met de buurt. In Ede-Oost wonen relatief veel Gevestigde Beïnvloeders en daarnaast meer dan gemiddeld Zorgzame Senioren; 65-plussers, betrokken bij geloof, vereniging, politiek.

Kleur, dynamiek en soms wrijving

De grote verscheidenheid zorgt voor kleur en dynamiek binnen de gemeente Ede, maar soms ook voor wrijving of afzijdigheid van groepen binnen de Edese samenleving. Zo werd in het onderzoek "Eigenheid of eigenzinnigheid" uit 2008 onder meer geconstateerd dat in de gemeente Ede sprake zou zijn van gesloten gemeenschappen, die langs elkaar heen leven, zaken binnen de eigen groep oplossen en zich soms onttrekken aan overheidsgezag. Deze typeringen passen bij het profiel Zelfbewuste Aanpakkers dat vooral sterk vertegenwoordigd is in de dorpen en het buitengebied.

Sinds 2008 zijn vele initiatieven ondernomen in de wijken en dorpen, door inwoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers en medewerkers en bestuurders van de gemeente Ede om elkaar te ontmoeten en in verbinding te blijven met elkaar.

Bouwen aan hernieuwde relatie tussen hechte dorpsgemeenschappen en gemeente

In het onderzoeksrapport "Veerkrachtig Bestuur in Ede" van het Verwey-Jonker Instituut uit 2019 is nader ingegaan op de karakteristieken van de hechte gemeenschappen in de dorpen van de gemeente Ede. Deze hechte gemeenschappen zorgen voor grote sociale cohesie, zijn zelfredzaam en zorgen voor elkaar. Tegelijkertijd komen binnen deze gemeenschappen ook zorgmijding, ondermijnende activiteiten en overmatig alcoholgebruik voor. Inwoners, dorpsraden, maatschappelijke partners en gemeente werken gezamenlijk aan tal van (reguliere) activiteiten en (nieuwe) projecten om het onderlinge begrip en vertrouwen te vergroten, problemen aan te pakken en de samenwerking te versterken.

Voorbeelden hiervan zijn de vestiging van de wijkpost voor het wijkteam en sociaal team in het dorps huis van Lunteren; het opnemen van het onderdeel "cultuur van het buitengebied" in het inwerkprogramma van nieuwe medewerkers van de gemeente; de aanpak "weerbaarheid meiden buitengebied"; de aanpak van alcohol- en drugsgebruik, ook in relatie tot verkeersveiligheid.

2. Fysieke leefomgeving

2.1 Wonen en wijken

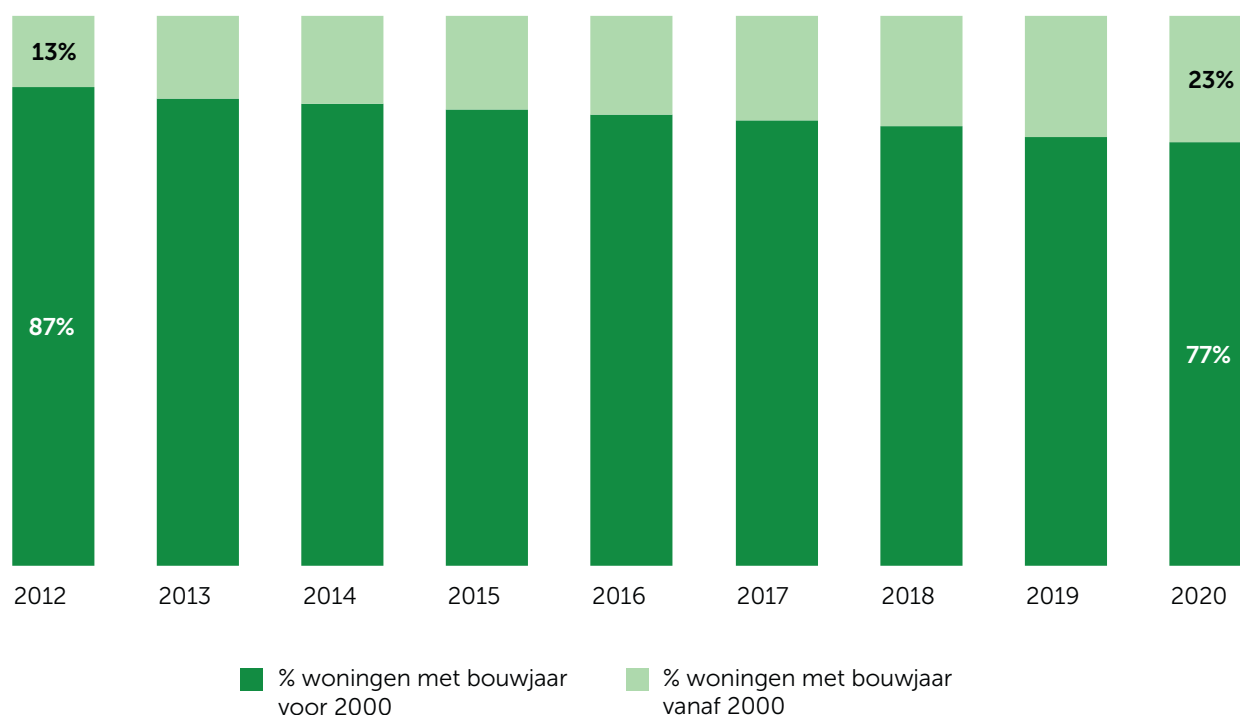
Ede wil zorgen voor voldoende woningen en een gevarieerd woningaanbod, met betaalbare huur- en koopwoningen. Daarnaast is er ruimte voor nieuwe woonconcepten, creativiteit en woon-experimenten. En samen met inwoners, partners, wijkteams en verenigingen werkt Ede aan leefbare wijken.

Woningvoorraad groeit laatste twee jaar met 1.900 woningen

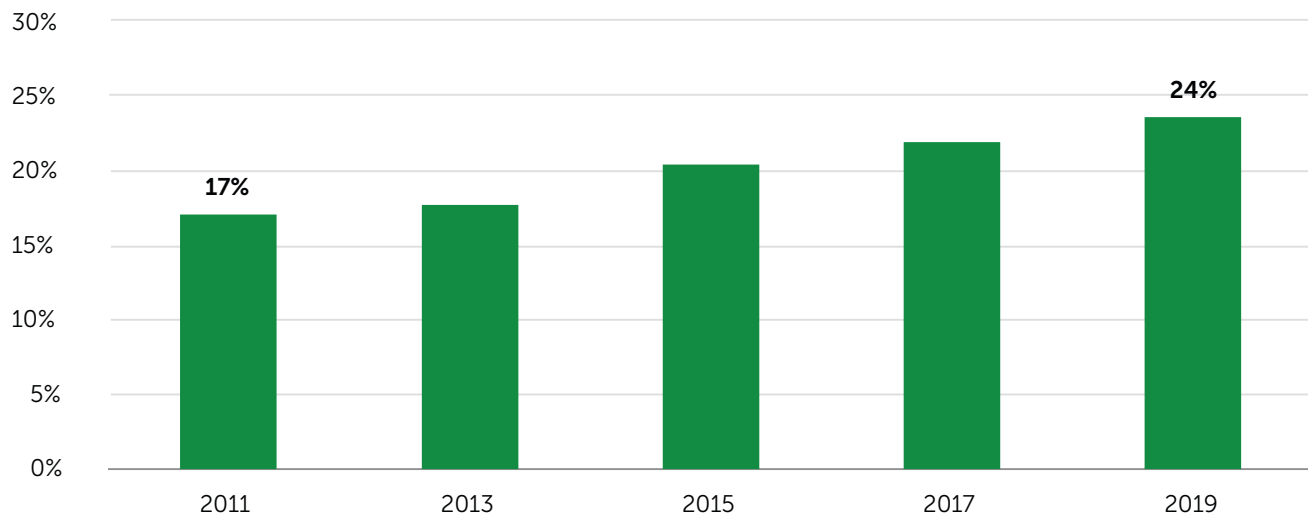
Om de groeiende Edese bevolking te kunnen huisvesten, is een langjarig hoog bouwtempo van nieuwe woningen nodig. Hiervoor is een groot woningbouwprogramma voorhanden. In 2018 en 2019 is het aantal woningen fors toegenomen; in twee jaar tijd werden 1.900 woningen toegevoegd aan de woningvoorraad. Inmiddels telt de Edese woningvoorraad ruim 49.000 woningen. Bijna een kwart van de totale woningvoorraad is vanaf het jaar 2000 gebouwd.

Ede heeft van oudsher een groot aandeel koopwoningen (65 procent) in vergelijking met andere grote gemeenten. Ook de gemiddelde woningwaarde ligt hoger dan in veel andere grote gemeenten; € 263.000 in 2019. In de afgelopen tien jaar behoorde bijna een kwart van het aantal toegevoegde woningen tot het goedkope huursegment en 8 procent tot de categorie 'betaalbare koop'.

Aandeel woningen naar bouwjaar, gemeente Ede 2012 - 2020

% inwoners actief geweest om de buurt te verbeteren, gemeente Ede 2011 - 2019

Vooraf nieuwbouw Kazerneterreinen, Kernhem, Enka

In 2019 zijn 820 nieuwbouwwoningen gereedgekomen; 680 in Ede-stad en 140 in de dorpen. Ook zijn er 70 woningen gesloopt, waarmee de woningvoorraad per saldo met 750 woningen is gegroeid. Het merendeel van de nieuwbouw bevindt zich binnen de projecten Kazerneterreinen, Kernhem en Enka. Ook in alle dorpen zijn woningen toegevoegd aan de woningvoorraad; in 2019 was de grootste toename in Lunteren.

Leefbaarheid in vrijwel alle wijken en dorpen gestegen

80 procent tot 90 procent van de inwoners is tevreden over winkels, onderwijs, gezondheidszorg en groen in de buurt. Gemiddeld waarderen inwoners de leefbaarheid in hun buurt met een 7,6. In vrijwel alle wijken en dorpen is de waardering voor de leefbaarheid in de afgelopen tien jaar toegenomen. De Hoogbouw-Zuid en delen van Veldhuizen blijven de buurten met de laagste leefbaarheidsscores in Ede; een rapportcijfer 6,8 in de Hoogbouw-Zuid en een 7,2 in Veldhuizen A. In de afgelopen tien jaar is in Veldhuizen A, Veldhuizen B en de Uitvindersbuurt de grootste toename te zien in de waardering voor de leefbaarheid in de buurt. In de Hoogbouw-Zuid is recent weer een afname in de leefbaarheidsscores te zien.

Sociale samenhang in Ede op stabiel hoog niveau

Leefbaarheid hangt in belangrijke mate samen met de sociale cohesie in de buurt. Vergeleken met veel grote gemeenten is de sociale cohesie in Ede hoog. Ondanks de sterke bevolkingsgroei is de ervaren sociale cohesie ook al jarenlang vrijwel stabiel in Ede. In Veldhuizen A en Ede-Zuid is de ervaren sociale cohesie het laagst, maar in de afgelopen tien jaar wel het sterkst gestegen van alle wijken. De dorpen kennen van oudsher een hogere mate van sociale cohesie dan de wijken in Ede-stad. Vooral in Otterlo, Wekerom, Harskamp en Ederveen/De Klomp is de sociale samenhang groot.

Steeds meer Edenaren actief voor de eigen buurt

Ede kent een fijnmazig en sterk netwerk met veel inwoners die zich vrijwillig inzetten voor hun omgeving. Bijna de helft van de volwassen Edenaren is actief als vrijwilliger. Tegelijkertijd is ook het aandeel inwoners dat zich actief inzet voor de buurt toegenomen van 17 procent in 2009 naar 24 procent in 2019.

2.2 Mobiliteit en bereikbaarheid

Ede staat voor goede en veilige voorzieningen voor voetgangers, fietsers en automobilisten. Daarnaast wordt het gebruik van de fiets, openbaar vervoer en elektrische auto's gestimuleerd. Op regionaal niveau is het uitgangspunt dat de Regio FoodValley voor iedereen goed bereikbaar is.

Lichte toename tevredenheid over bereikbaarheid buurt

De meeste Edenaren zijn tevreden over de bereikbaarheid van hun buurt met de auto (88 procent) en over de fietspaden en fietsroutes van en naar de buurt (86 procent). Twee derde van de inwoners is tevreden over het openbaar vervoer. De tevredenheid over de fietspaden en -routes en openbaar vervoer is licht gestegen. Twee derde van de inwoners is tevreden over parkeergelegenheid in de buurt en bijna een vijfde is ontevreden (het resterende deel oordeelt neutraal). Inwoners van Ede-Centrum en Kernhem ervaren de meeste parkeeroverlast in hun buurt; een derde geeft aan dat parkeeroverlast vaak voorkomt.

Lichte toename fietsgebruik en reizigers NS Station Ede-Wageningen

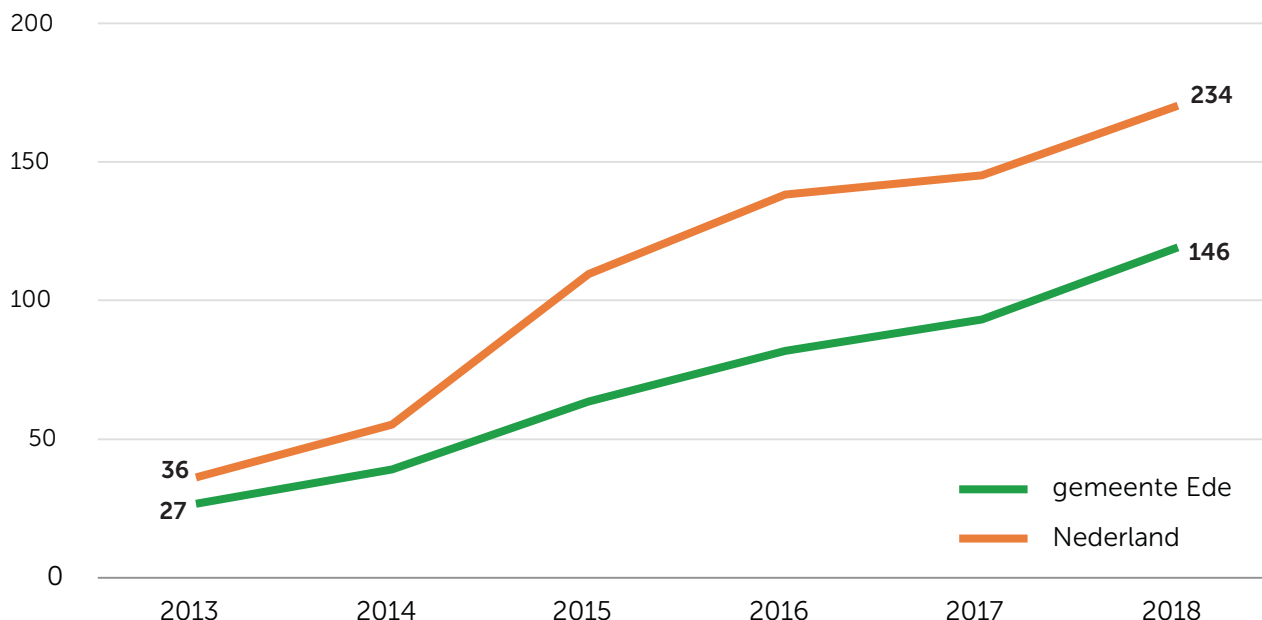
Het aantal inwoners dat dagelijks fietst, is toegenomen van 24 procent in 2016 naar 28 procent in 2018. Twee derde van de inwoners gebruikt de fiets voor korte ritjes (minder dan 5 kilometer) en 83 procent van de basisschoolkinderen gaat lopend of met de fiets naar school.

Het aantal reizigers dat in- en uitstapt op NS Station Ede-Wageningen is in 2018 met 3 procent gestegen naar 18.370 reizigers op een gemiddelde werkdag. Dat is vergelijkbaar met NS stations Apeldoorn, Deventer, Groningen en Hoofddorp.

Toename elektrische auto's, maar onder landelijk gemiddelde

Het aantal personenauto's per huishouden is de afgelopen tien jaar licht toegenomen. Langzaam groeit ook het aandeel elektrische auto's binnen het totale wagenpark. In 2019 is 1,5 procent van de personenauto's in Ede een elektrische auto. Hiermee ligt het aandeel elektrische personenauto's in Ede onder het landelijk gemiddelde; 146 per 10.000 in Ede en 234 per 10.000 landelijk in 2019. Momenteel bestaat het grootste deel van de elektrische auto's uit leaseauto's, die veelal op naam staan van leasemaatschappijen. Deze auto's worden toegerekend aan de gemeente waar de leasemaatschappij gevestigd is. Omdat in Ede geen grote leasemaatschappijen aanwezig zijn, ligt het werkelijke aandeel elektrische auto's in Ede hoger dan uit deze cijfers blijkt.

Aantal elektrische auto's (incl. plug-in hybride) per 10.000 auto's, gemeente Ede en Nederland 2013 - 2018

3. Economie en inkomen

3.1 Werk en inkomen

Ondernemers zijn onmisbaar voor de Edese samenleving. Ambitie is om ondernemers en onderwijs samen te brengen. Ede investeert in duurzame werkgelegenheid, meer banen en werklocaties. Verder blijft Ede investeren in een levendig centrum en levendige dorpskernen.

In 2019 forse groei werkgelegenheid en verdere daling uitkeringen

Economisch gezien stond Ede er goed voor eind 2019. Na enkele jaren van fluctuerende werkgelegenheid, laat het aantal arbeidsplaatsen in de periode 2015-2019 een gestage groei zien. In 2019 groeide het aantal banen fors, met 2,5 procent. Groeisectoren waren de zakelijke dienstverlening, de bouw en de handel. Het aantal opgerichte en gevestigde bedrijven in Ede vertoonde tot en met 2019 jarenlang een stabiele jaarlijkse groei. Deze groei komt vrijwel volledig voor rekening van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers). In totaal telde Ede 7.500 zzp'ers in 2019.

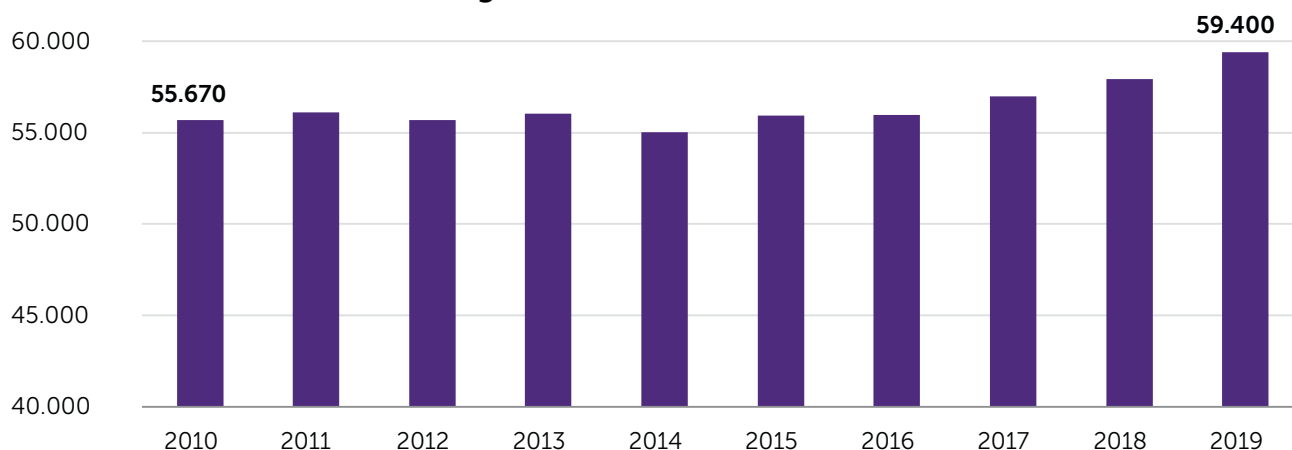
Tegelijkertijd laat het werkloosheidspercentage al jarenlang een dalende trend zien. In 2019 is 2,8 procent van de beroepsbevolking van 15 t/m 74 jaar werkloos. Het aantal Edese huishoudens in de bijstand daalde in

2019 met bijna 6 procent naar 1.795 huishoudens. Dat is 3,6 procent van alle Edese huishoudens. Landelijk leeft 5,6 procent van de huishoudens van een bijstandsuitkering.

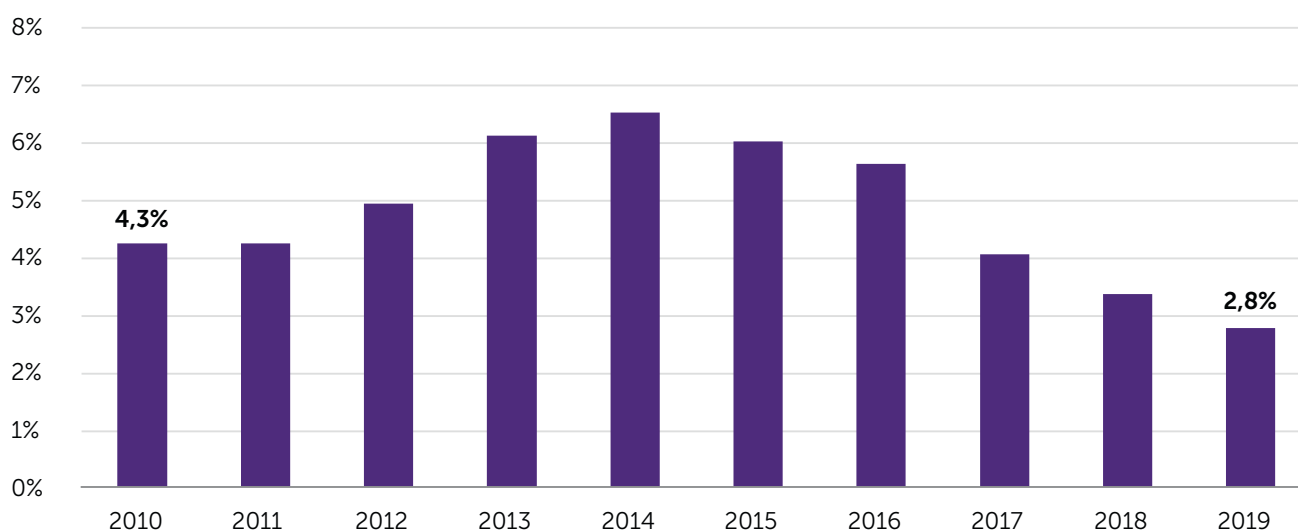
Groei oppervlakte en werkgelegenheid bedrijventerreinen in 2019

Ede investeert in het beschikbaar maken en houden van voldoende aanbod van kwalitatief hoogwaardige bedrijventerreinen. Na een daling in 2016 van de oppervlakte uitgegeven bedrijventerreinen is de jaarlijkse uitgifte vervolgens weer gestegen, tot 11 hectare in 2018. Dat jaar was er ook een piek in de toename van het aantal bedrijven op bedrijventerreinen, met een groei van 6 procent. In 2019 was de groei 2,3 procent. Het aantal werkzame personen op bedrijventerreinen groeide in 2018 met 1,1 procent en in 2019 met 4,1 procent.

**Aantal arbeidsplaatsen,
gemeente Ede 2010 - 2019**

% werklozen in de beroepsbevolking 15 - 74 jaar, gemeente Ede 2010 - 2019

Waardering voor Ede-Centrum stijgt

Uit bewonersonderzoek blijkt dat een derde van de inwoners van de gemeente Ede het centrum minimaal één keer per week bezoekt. Van de inwoners uit Ede-stad bezoekt 48 procent wekelijks het centrum en van de inwoners uit de dorpen 11 procent. Veel inwoners van de dorpen zijn gericht op de vertrouwde eigen dorpskern.

Bezoekers van het centrum geven de hoogste waarderingscijfers voor de horecagelegenheden (7,1) en de kwaliteit van de winkels (6,8). Ede-Centrum is goed bereikbaar en heeft de goedkoopste parkeertarieven

van alle G40-gemeenten. Parkeren krijgt net als in veel stadscentra een lage waardering (5,8), maar dit cijfer is wel fors gestegen in vergelijking met 2016 toen het oordeel een 4,7 bedroeg.

De *algemene* waardering voor Ede-Centrum is toegenomen van een 6,1 in 2016 naar een 6,4 in 2018.

Net als veel andere dorps- en stadscentra heeft ook het centrum van Ede te maken met leegstand. In de periode 2013 stond 12,4 procent van de winkels in het centrum leeg. In 2017 was dit gestegen tot 17 procent. In 2019 staat is het leegstandspercentage gedaald naar 14,8 procent.

3.2 Toerisme en recreatie

De gemeente ondersteunt toerisme, maar ondernemers 'moeten het doen'. Uitgangspunt is dat toeristische basisvoorzieningen, zoals vakantieparken, op orde zijn. Toerisme, recreatie en natuur gaan hand in hand.

Toename werkgelegenheid toerisme 2010-2019

Tot en met 2019 telde Ede jaarlijks circa 1,2 miljoen toeristische overnachtingen. Het aantal banen in de toeristische sector is in de afgelopen tien jaar met 8 procent toegenomen, naar 3.250 banen in 2019. Er waren circa 200 bedrijven actief in de totale Edese recreatiesector in 2019.

Een kwaliteitsscan bij 23 van de in totaal 50 *dag*recreatie-bedrijven in de gemeente Ede laat zien dat het merendeel

een kwalitatief voldoende tot goed product biedt. In de gemeente Ede is inmiddels circa 180 kilometer aan vernieuwde / opgeknapt ruit- en menpaden aanwezig, plus ruim 60 kilometer aan mountainbikepaden. In 2020 gaat de aanleg verder en komen er vele kilometers bij.

Van de Edese inwoners vindt ruim 90 procent het landschap in het buitengebied aantrekkelijk. Verder heeft het merendeel grote waardering voor wandel- en fietsroutes in het buitengebied.

4. Sociale leefomgeving

4.1 Sport en bewegen

Ede zet de behoeften van inwoners aan sportvoorzieningen centraal en richt zich daarbij op nieuwe vormen van buitensport en bewegen. Verder moeten locaties toegankelijk zijn voor sporters met een beperking. En samen met anderen investeert Ede in topsport en talentontwikkeling.

Inwoners bewegen meer, aandeel sporters constant

Edenaren zijn in de afgelopen tien jaar meer gaan bewegen. De helft van de Edenaren voldoet aan de beweegnorm (*minstens vijf dagen per week minimaal een half uur matig intensief bewegen*). In 2010 voldeed 40 procent van de inwoners aan deze norm. Het aandeel sportende Edenaren is al jarenlang vrijwel constant, op circa 58 procent. Uit bewonersonderzoek blijkt dat sporten in clubverband afneemt in de loop der jaren; van

27 procent van de inwoners in 2010 naar 22 procent in 2018. Uit registratiecijfers blijkt dat in 2019 22 procent van de Edenaren lid is van een sportbond die is aangesloten bij het NOC*NSF; commerciële aanbieders zoals fitness, vechtsport en dans zijn hierin echter niet opgenomen. De bezettingsgraad (*verhouding totaal aantal beschikbare uren en totaal aantal verhuurde uren*) van binnensportaccommodaties neemt jaarlijks iets toe en ligt in 2019 op 62 procent.

4.2 Cultuur

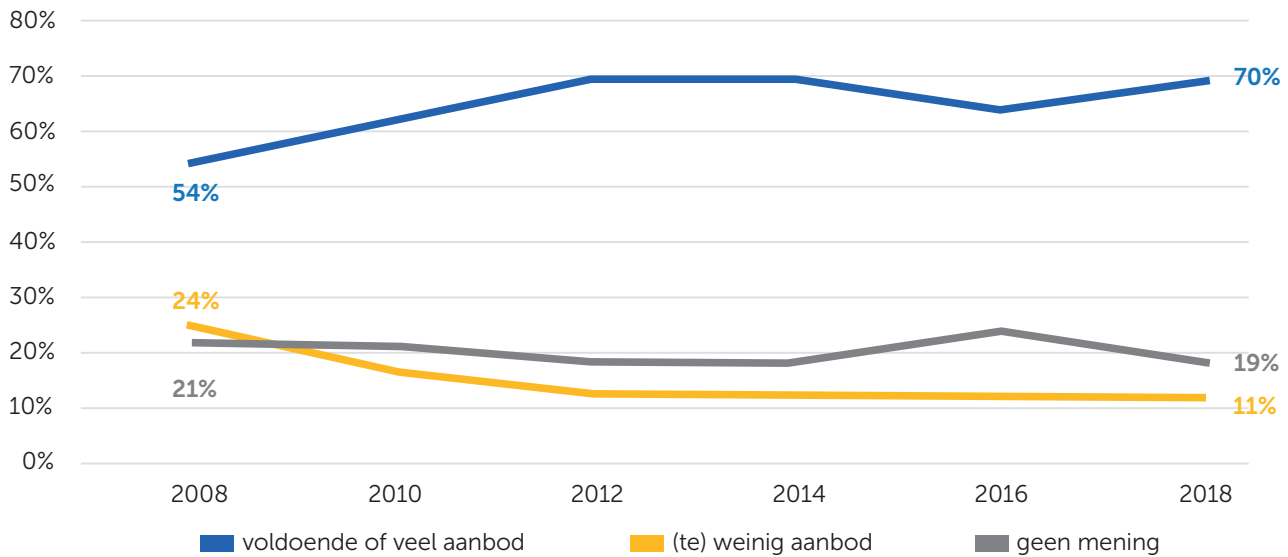
Ede ondersteunt een goed cultuuraanbod. Daarnaast wordt gestimuleerd dat alle kinderen kennismaken met kunst, cultuur en erfgoed. Zij krijgen via cultuureducatie een basis van de verschillende vormen van kunst, cultuur en erfgoed.

Waardering cultureel aanbod stijgt

De waardering van het culturele aanbod in Ede is positiever geworden door de jaren heen. In 2018 vond 70 procent van de inwoners dat er voldoende of veel aanbod is. Het merendeel vindt het aanbod (een beetje) interessant, ongeveer gelijk aan voorgaande jaren.

Steeds meer Edese scholen nemen deel aan het programma Cultuureducatie met Kwaliteit. Het aantal deelnemende scholen is bijna verdubbeld van 12 in 2016 naar 22 in 2018.

Vindt u het culturele aanbod in de gemeente Ede voldoende?

4.3 Onderwijs

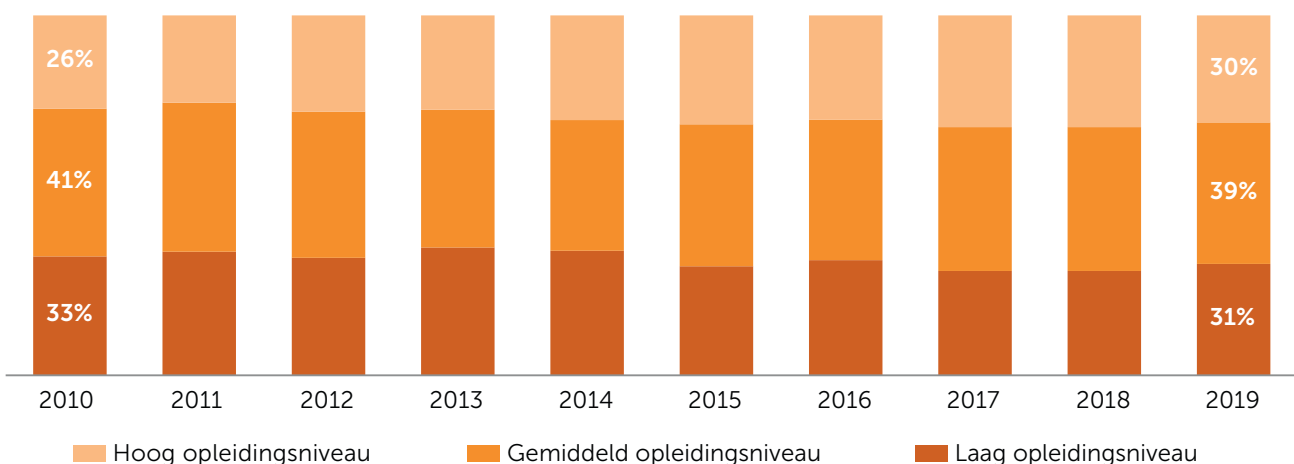
Alle Edese kinderen en jongeren hebben recht op goed onderwijs. Ede ondersteunt de Edese scholen, niet alleen met nieuwbouw en een goed binnenklimaat, maar ook met het op peil houden van hun kwaliteit.

17.000 leerlingen basis- en voortgezet onderwijs en 14.000 mbo/hbo-studenten

De Edese scholen tellen bijna 11.000 leerlingen op basisscholen voor regulier onderwijs, ruim 5.200 leerlingen op het regulier voortgezet onderwijs en bijna 750 leerlingen op scholen voor speciaal basis-

en voortgezet onderwijs. Daarnaast volgen bijna 9.500 leerlingen een mbo-opleiding en bijna 4.500 leerlingen een hbo-opleiding in de gemeente Ede. De opleidingen kenden tussen 2012 en 2019 een forse groei van het aantal studenten. Het aantal mbo-studenten nam in deze periode toe met 9 procent en het aantal hbo-studenten groeide met 14 procent.

Opleidingsniveau inwoners 15 - 74 jaar, gemeente Ede 2010 - 2019

Aandeel hoogopgeleiden stijgt

Net als landelijk is ook in Ede het aandeel inwoners met een hoog opleidingsniveau toegenomen in de afgelopen jaren. In 2010 had 26 procent van de Edese bevolking van

15 t/m 74 jaar een hbo- of wo-opleiding afgerond en in 2019 was dit 30 procent. Landelijk is 32,5 procent van de 15 t/m 74-jarigen hoogopgeleid in 2019.

4.4 Zorg en omzien naar elkaar

In de zorg en ondersteuning werkt Ede intensief samen met inwoners, maatschappelijke partners, zorgaanbieders en instellingen. De zorgvraag van de inwoner staat centraal, waarbij niet in hokjes wordt gedacht en maatwerkoplossingen worden geboden. Belangrijk uitgangspunt is "liever voorkomen dan genezen".

Veel Edenaren zijn gelukkig, kwetsbare inwoners krijgen ondersteuning

Met de meeste Edenaren gaat het goed. Onderzoek van de Atlas voor gemeenten laat zien dat Ede met 89 procent het hoogste aandeel gelukkige inwoners heeft van de 50 grootste gemeenten. In 2018 waardeerden inwoners hun leven gemiddeld met een 7,8 en hun gezondheid met een 7,6. In Ede zijn er echter ook kwetsbare inwoners. Zo voelt 15 procent van de inwoners zich vanwege gezondheidsproblemen matig of ernstig belemmerd in deelname aan het maatschappelijk leven. Onder 75-plussers is dat ruim een derde. Ruim drie kwart van de 75-plussers kan zich "goed redden", maar 10 procent kan dat niet. Inwoners die zich "niet goed kunnen redden" krijgen ondersteuning, of kunnen - indien nodig - bij anderen terecht voor informele hulp.

Mantelzorgers en buurtbewoners bieden informele hulp

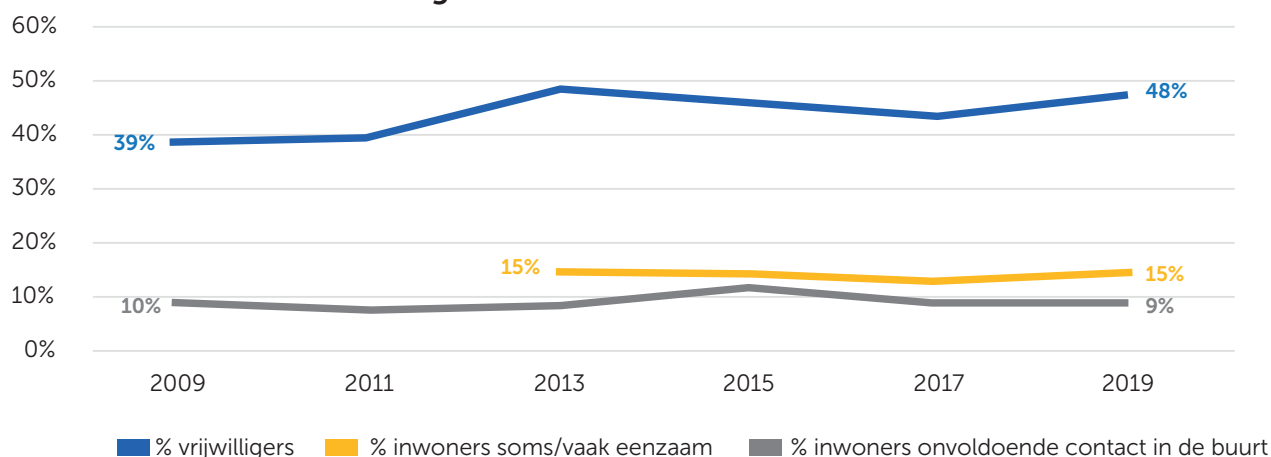
Bijna één op de vijf Edenaren geeft minimaal één keer per week mantelzorg. De helft van de mantelzorgers combineert de zorg met een betaalde baan. Ruim een

derde van de mantelzorgers voelt zich belast door de zorg; het merendeel voelt zich 'enigszins belast'. Van de *dagelijkse* mantelzorgers voelt een vijfde zich tamelijk tot zeer zwaar belast. 17 procent van de mantelzorgers maakt gebruik van ondersteuning, vooral van informatie en advies en praktische hulp. Voor lichte hulp (klusjes, planten water geven) kunnen de meeste inwoners terecht bij vrienden en/of buren. Circa 0,5 procent van de inwoners kan bij niemand terecht voor onbetaalde hulp, of weet niet zeker of dat kan.

Aandeel vrijwilligers neemt toe, eenzaamheid stabiel

Bijna de helft van de Edese inwoners is actief als vrijwilliger, meer dan in 2009. Zij zetten zich vooral in voor de kerk, moskee, sportclub of (hobby) vereniging, maar verder ook op school, in de zorg en het welzijnswerk. Het percentage inwoners dat zegt onvoldoende contact te hebben met andere mensen in de buurt fluctueert, maar is sinds 2015 geleidelijk gedaald naar 9 procent in 2019. Het aandeel inwoners dat zich soms/vaak eenzaam voelt, ligt al jarenlang op ongeveer 15 procent.

Ontwikkeling vrijwilligerswerk en eenzaamheid, gemeente Ede 2009 - 2019

Lichte toename aanmeldingen problematische schulden

Het aantal aanmeldingen bij de gemeente van inwoners met problematische schulden (schulden boven de €5.000,-) neemt na een afname in 2018 (van 384 naar 360) weer toe, tot 403 aanmeldingen in 2019.

stijging van het aantal Wmo-cliënten dan voorspeld. De VNG verwacht dat de Wmo-uitgaven voor gemeenten tot 2025 jaarlijks met 7 procent zullen stijgen. Zowel landelijk als in de gemeente Ede maken steeds meer jongeren gebruik van specialistische jeugdhulp. Dit aandeel is sinds de decentralisaties in 2015 met 47 procent gestegen tot 3.300 Edese jongeren in 2019.

Beroep op Wmo en jeugdhulp groeit

In Ede stijgt al enkele jaren het aantal inwoners dat gebruik maakt van thuisondersteuning, dagbesteding en begeleiding. Ook landelijk is sprake van een grotere

4.5 Veiligheid

Ede staat voor een intensieve samenwerking met inwoners en partners om wijken en dorpen veiliger te maken. Speerpunten op veiligheidsgebied zijn het tegengaan van vermenging van de onder- en bovenwereld; inzet voor mensen en gezinnen met meervoudige problemen en verkeersveiligheid.

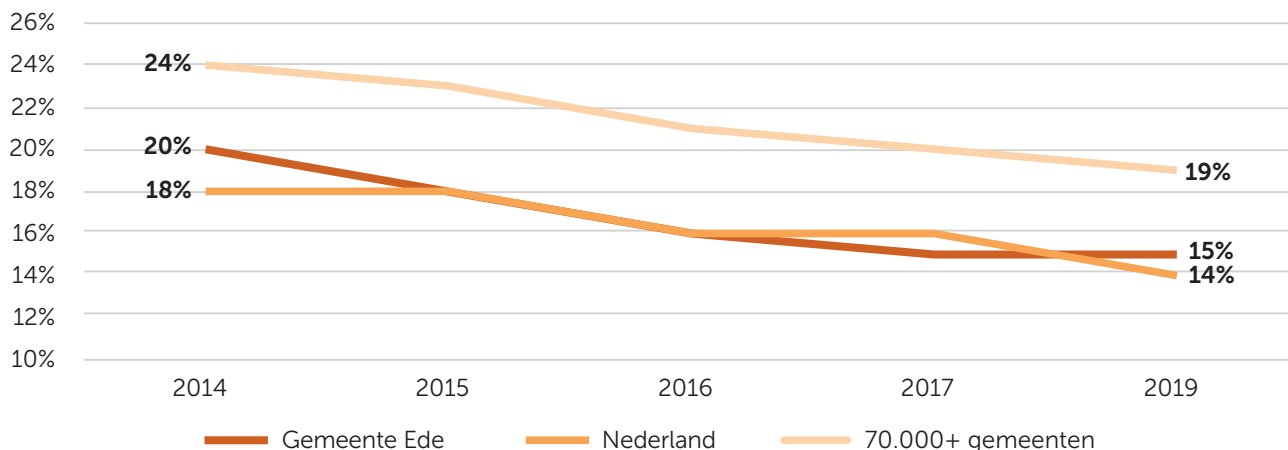
Afname criminaliteit, toename overlast jeugd

Ede behoort al jarenlang tot de veiligste G40-gemeenten. In de afgelopen jaren zijn veel vormen van geregistreerde criminaliteit verder afgenomen, vooral woninginbraak en geweldsmisdrijven. Het aantal vernielingen daarentegen is - na een jarenlange daling - in 2019 gestegen. Ook het aantal geregistreerde meldingen van overlast door jeugdigen is in 2019 gestegen. Het aantal meldingen van overlast door verwarde personen was in 2019 vrijwel gelijk aan 2018. In vergelijking met de G40 is de ervaren sociale overlast, overlast van verloedering en verkeersoverlast in Ede lager dan gemiddeld.

Edenaren voelen zich steeds veiliger in eigen buurt

Na een jarenlange afname van onveiligheidsgevoelens in de eigen buurt, is in 2019 een stabilisering opgetreden; één op de zes Edenaren voelt zich weleens onveilig in de eigen buurt. In vrijwel alle wijken en dorpen zijn inwoners zich steeds veiliger gaan voelen in de afgelopen jaren. Vooral de ontwikkeling in Veldhuizen A is opvallend; voelde in 2009 nog 48 procent zich weleens onveilig in de eigen buurt, in 2019 was dit nog 28 procent. De enige wijk waar een toename van onveiligheidsgevoelens optrad, is Kernhem. Het *niveau* van onveiligheid is echter vrijwel gelijk aan het Edese gemiddelde.

% inwoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt, Gemeente Ede, Nederland en 70.000+ gemeenten, 2014 - 2019

Te hard rijden blijft hardnekkig probleem

Tevredenheid van inwoners over de verkeersveiligheid in de buurt is gestegen van 55 procent in 2016 naar 62 procent in 2018. Te hard rijden blijft een hardnekkige bron van overlast voor veel inwoners; bijna een derde van de inwoners vindt dat dit vaak voorkomt in hun buurt; in Veldhuizen, Ede-Zuid en Maandereng ligt dat aandeel beduidend hoger. In de dorpen geeft 40 tot 50 procent

van de inwoners aan dat 'te hard rijden' het belangrijkste probleem in de buurt is.

Het door de politie geregistreerde aantal verkeersongevallen fluctueert in de afgelopen jaren. Na een afname tussen 2016 en 2018 is in 2019 weer een toename te zien.

5. Klaar voor de toekomst

5.1 Food, WFC en landbouw

Food biedt kansen voor de werkgelegenheid en de economie in Ede. Ambitie is om FoodValley verder te ontwikkelen naar een Europese topregio voor voedselvernieuwing en voedselkennis. Hierbij vormt het internationaal kenniscluster Ede-Wageningen het middelpunt van Regio FoodValley.

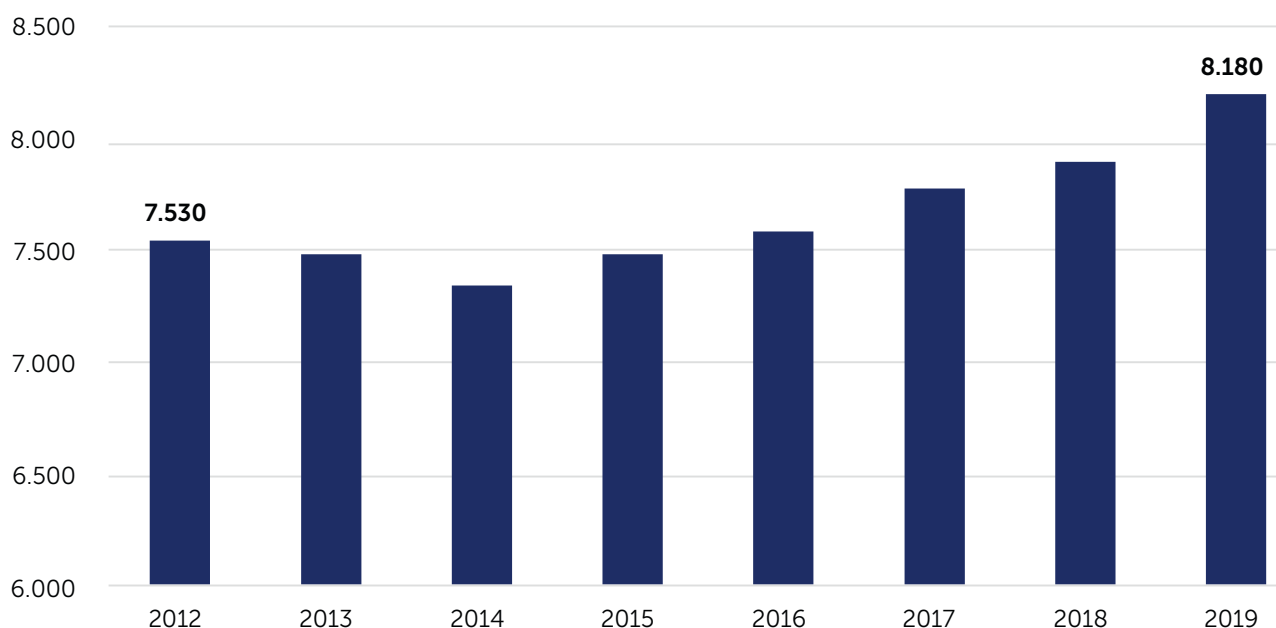
Toename Agrifoodbanen

Het aantal Agrifoodbanen in Ede is toegenomen van 7.530 in 2012 naar 8.180 in 2019. In de gehele FoodValley was sprake van een grotere groei van het aantal banen. De Agrifood-activiteiten in Ede en Wageningen zijn

complementair, met in Wageningen een substantiële onderzoeks- en ontwikkelingscomponent en in Ede vooral een handelscomponent.

Overigens is het aantal agrarische bedrijven in de periode 2000-2019 bijna gehalveerd (zie paragraaf Landbouw, pagina 23).

Aantal arbeidsplaatsen in de sector Agrifood, gemeente Ede 2012 - 2019

World Food Center (WFC)

In de komende jaren is de opening van de WFC Experience gepland. Het WFC wordt dé plek waar consumenten, instellingen en bedrijven kennis delen over voedsel. Er is ruimte voor nieuwe bedrijven en voor bestaande bedrijven die willen vernieuwen.

WFC is in ontwikkeling

Het WFC is in ontwikkeling. Met inwoners van Ede is het gesprek gevoerd over het WFC en zo draagvlak gecreëerd. Input van inwoners is meegenomen in de vastgestelde structuurvisie. De gemeenteraad heeft

onder voorwaarden besloten om de World Food Center Experience te realiseren. De stichting die verantwoordelijk is voor ontwerp en realisatie is begin 2020 opgericht en de aanbesteding voor de verschillende onderdelen van de Experience loopt (*bron: Ruimte voor Ede, Mid term review Bestuursakkoord 2018-2022*).

Landbouw

Boeren zijn zowel voedselproducenten als beheerders van het landschap. Boeren die hun bedrijf willen ontwikkelen of omvormen, krijgen ondersteuning. Het landelijk gebied wordt benut om de (internationale) kennis over voeding en grote ruimtelijke veranderingen in de praktijk te brengen.

Agrarisch oppervlak neemt langzaam af

De transformatie van de landbouw is gaande. De oppervlakte grond die in gebruik is voor landbouw is in de afgelopen decennia licht afgenomen, van 36,1 procent in 2000 naar 34,5 procent in 2015. Elk jaar is sprake van een aantal functiewisselingen in de gemeente Ede, van agrarische functies naar niet-agrarische functies, waaronder wonen. Dat leidt ertoe dat de totale oppervlakte bebouwd terrein (woonwijken, bedrijventerrein) licht toeneemt, net als de oppervlakte in gebruik voor verkeer en recreatie.

Sterke intensivering landbouw

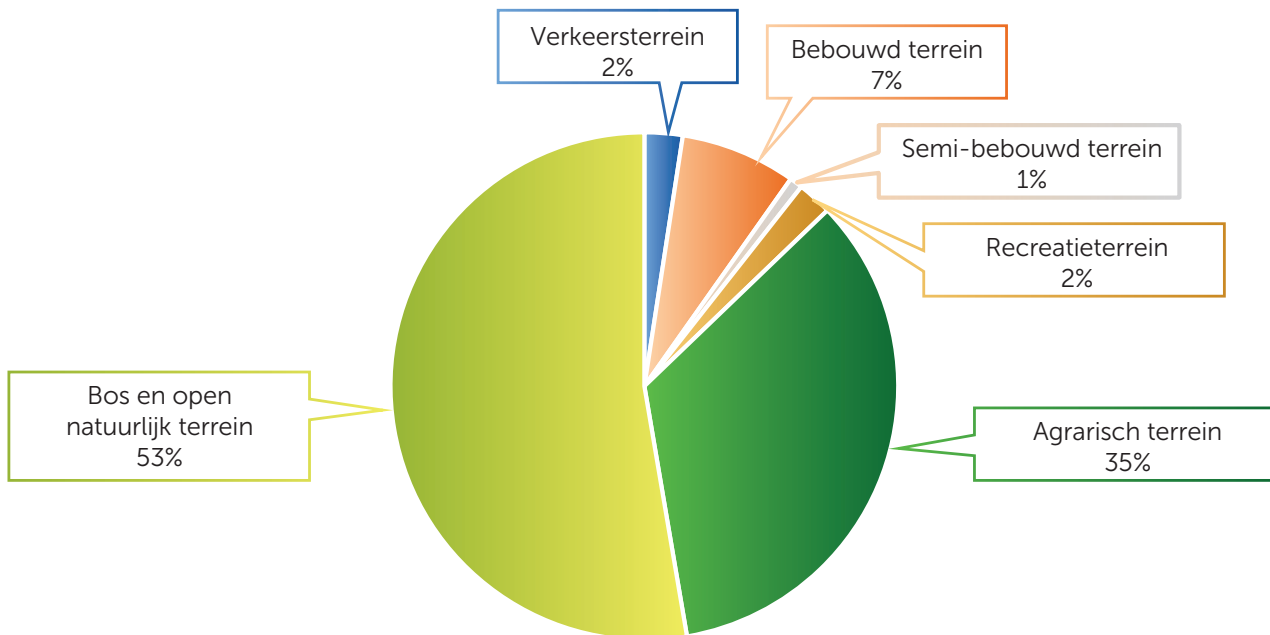
Het aantal landbouwbedrijven in Ede is sinds 2000 bijna gehalveerd, tot 685 bedrijven in 2019. Ook het aantal rundveebedrijven (goed voor 60 procent van

alle landbouwbedrijven in Ede) is tussen 2000 en 2019 gehalveerd. Het aantal runderen op deze bedrijven is met 30 procent gestegen. Bij hokdieren, zoals kippen, is dezelfde intensivering te zien, met een afname van het aantal bedrijven en een toename van het aantal dieren.

Toename aandeel biologische landbouw

Waar het totale aantal landbouwbedrijven is afgenomen, is het aantal biologische boerenbedrijven in Ede toegenomen, van 41 in 2011 naar 53 in 2016. Dat betekent dat het *aandeel* biologische landbouwbedrijven ten opzichte van alle landbouwbedrijven in deze periode is toegenomen, van 4,6 procent naar 7,3 procent. Landelijk nam het aandeel biologische landbouwbedrijven minder toe, van 2 procent in 2011 naar 2,6 procent in 2016.

Bodemgebruik gemeente Ede, 2015

5.2 Duurzaamheid en natuur

Ede gaat voor een energieneutrale en klimaatbestendige gemeente, met meer verscheidenheid in de natuur en met zo weinig mogelijk gebruik van grondstoffen én maximaal hergebruik.

Groei hernieuwbare energie

Het totale energiegebruik in Nederland en in Ede neemt de laatste jaren licht af. Ondanks de groei van de bevolking en het aantal woningen in de gemeente Ede is het energiegebruik gedaald, met ruim 7 procent in de periode 2010-2017. Landelijk was de daling nog iets groter.

Het aandeel hernieuwbare energie neemt gestaag toe. Het aantal zonnepanelen bij particulieren en bedrijven neemt al jarenlang toe. Sinds 2014 is het 'opgesteld vermogen' van zonnepanelen jaarlijks met gemiddeld 50 procent toegenomen, iets meer nog dan landelijk. In 2019 had 14,5 procent van de woningen in Ede zonnepanelen. Landelijk is dat 12,5 procent. In totaal telt Ede in 2019 circa 200.000 zonnepanelen.

De twee windturbines die sinds 2015 langs de A30 staan, leveren stroom aan 4.000 huishoudens. Verder

zijn inmiddels bijna 6.000 woningen in de gemeente Ede aangesloten op het warmtenet (12 procent van alle woningen). Het percentage hernieuwbare energie *exclusief* het warmtenet en warmte-koude-opslag (WKO), zoals landelijk wordt gemeten, ligt in Ede wel lager dan landelijk.

Inwoners steeds duurzamer

Inwoners gebruiken in de afgelopen jaren steeds minder elektriciteit. Daarnaast is het gemiddeld aardgasgebruik al enkele jaren vrijwel stabiel.

In bewonersonderzoek geven vrijwel alle Edese inwoners aan dat zij iets doen aan duurzaamheid; 97 procent scheidt afval, 64 procent gebruikt de fiets/OV bij korte afstanden en 43 procent isoleert de woning.

Biodiversiteit

In Ede maakt biodiversiteit een essentieel onderdeel uit van het natuurlijk kapitaal. Het vormt de basis voor een gezonde leefomgeving en een gezond en duurzaam voedselsysteem. Ede zet zich daarom in voor behoud, herstel en versterking van de biodiversiteit.

In 2019 is het Programma Biodiversiteit vastgesteld en zijn de eerste projecten in uitvoering gegaan:

- Opzet subsidieregeling Groene Schoolpleinen, waarmee elk jaar acht basisscholen worden vergroend.
- Partnergemeente voor Tiny Forest; twee basisscholen zijn aan de slag met een Tiny Forest.
- Ede Zoemt; Ede is erkend als bijvriendelijke gemeente.
- Uitbreiding van ecologisch groen op verschillende plekken en uitbreiding biomorfologische kaart.
- Ontwikkeling puntensysteem en folder voor natuurinclusief ontwerpen en bouwen.
- Verbetering van het RO-proces middels een workshop 'natuurinclusief ontwerpen' en deelname aan het Topsectorproject 'Succesvol implementeren groene stadsontwikkeling'.
- Opstarten project: tellen van insecten, samen met inwoners van Ede en de Vlinderstichting.

Projecten voor de komende twee jaar zijn onder meer: het bekalken van De Ginkel, het opzetten van een mierenreservaat in het kader van het behoud van bijzondere soorten, het uitbreiden van ecologisch groen vervolg van het Topsectorproject 'Succesvol

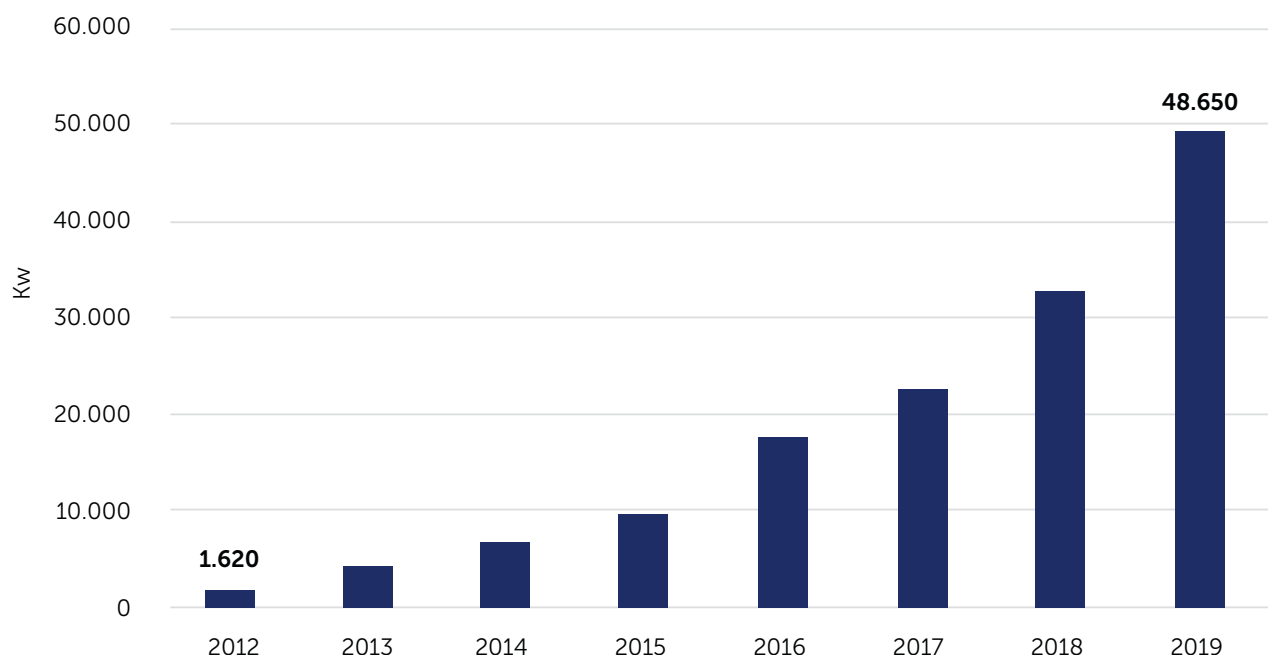
implementeren groene stadsontwikkeling en een beschermingsplan voor de bedreigde vlindersoort sleedoornpage.

Bij het herstel en de bescherming van biodiversiteit richt Ede zich op soorten van de Rode Lijst *(een overzicht van soorten die uit Nederland zijn verdwenen of dreigen te verdwijnen)*.

Edese aanpak stikstofproblematiek

Nederland behoort tot de regio's met de hoogste dichtheid van mensen, dieren en economische activiteit in Europa. De Nederlandse emissies van de hoeveelheid stikstof per hectare zijn het hoogst van Europa, bijna vier keer de gemiddelde waarde. De Nederlandse stikstofemissies omvatten voor 60 procent emissies van ammoniak en voor 40 procent emissies van stikstofoxiden. De landbouw is verantwoordelijk voor 61 procent van de totale stikstofuitstoot in Nederland, vooral door ammoniakuitstoot vanuit mest. Daarnaast dragen wegverkeer (15 procent), industrie (9 procent), niet-wegverkeer (6 procent) en huishoudens en kantoren (6 procent) bij aan de stikstofemissies.

Opgesteld vermogen zonnepanelen (kW) gemeente Ede 2012 - 2019

Stikstofuitstoot Ede lager dan landelijk, ammoniakuitstoot hoger dan landelijk

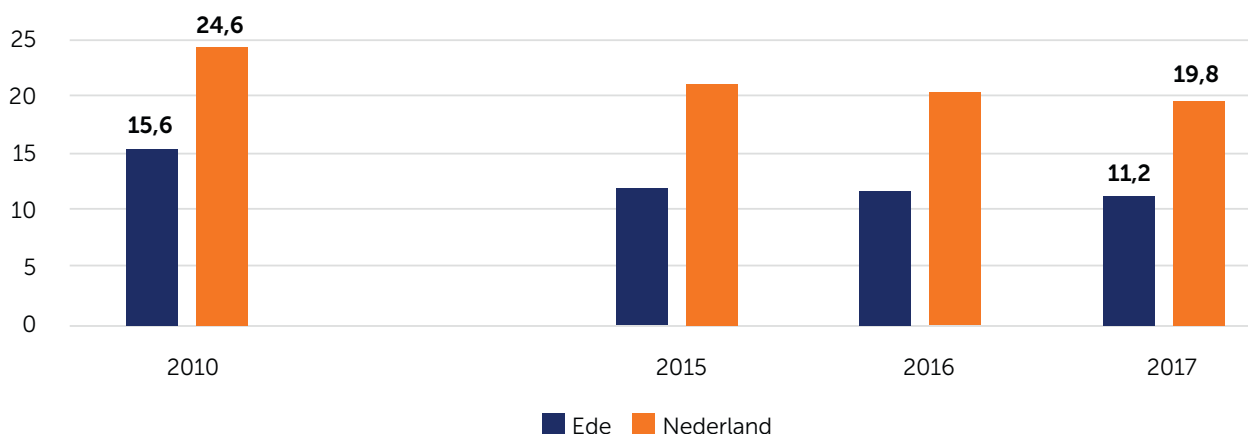
Sinds mei 2019 veroorzaakt de stikstofproblematiek onzekerheid bij inwoners en bedrijven, ook in Ede. Uit cijfers van het RIVM blijkt dat de uitstoot van stikstofoxiden per inwoner in Ede lager is dan landelijk en dat de uitstoot van ammoniak per inwoner in Ede hoger is dan landelijk. Zowel in Ede als landelijk is sprake van een (licht) dalende trend van de uitstoot van stikstofoxiden. De ammoniakuitstoot is de afgelopen jaren vrijwel stabiel.

De stikstofproblematiek raakt vele beleidsvelden: van landbouw, tot natuur en prettig wonen en leven in Ede. Met de Edese Aanpak Stikstofproblematiek richt Ede

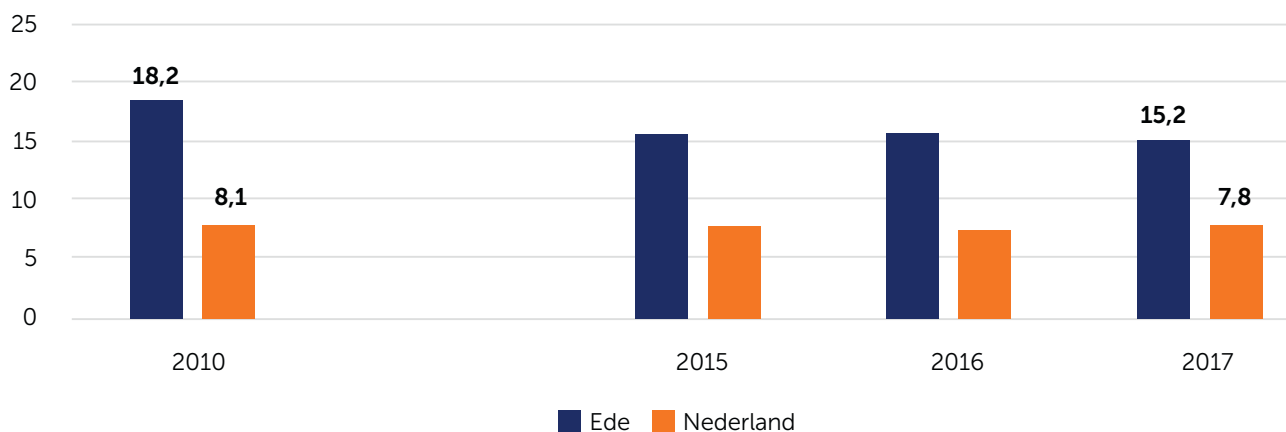
zich op het herstellen, behouden en versterken van de biodiversiteit en op het zoveel mogelijk continueren van bouwprojecten.

De Regio Deal FoodValley ('Spoor 1') zet in op de versnelling van de transitie van de huidige landbouw naar een toekomstbestendige, duurzame, circulaire landbouw. Het doel van dit spoor is de realisatie van nieuwe, haalbare en betaalbare maatregelen ten behoeve van emissiereductie. Maatregelen waarbij gezondheid van mens en dier, dierenwelzijn en gezonde voedselproductie geborgd zijn, breed zijn ontwikkeld en in de regio en daarbuiten worden toegepast.

**Uitstoot stikstofoxiden (kg per inwoner),
Ede en Nederland 2010, 2015 - 2017**

**Uitstoot ammoniak (kg per inwoner),
Ede en Nederland 2010, 2015 - 2017**

Gemeente Ede
Bergstraat 4
6711 DD Ede
T 14 0318
E info@ede.nl
I www.ede.nl

Disclaimer

Als u van mening bent dat er beeldmateriaal is gebruikt waarover u het beeldrecht heeft, neem dan contact op met de gemeente Ede via postbus 9022, 6710 HK Ede.

Copyright

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen, in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt worden in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën of enig andere manier.